

Nr 17

Lagutskottets betänkande med anledning av motion om skyldighet för pastorsämbete att underrätta tingsrätt vid dödsfall, m. m.

Motionen

I motionen 1975:32 av herr Westberg i Ljusdal (fp) yrkas (yrkandet 1) att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagregler som ålägger pastorsämbete att vid ensamstående förälders bortgång underrätta tingsrätten om detta förhållande.

I motionen framhålls att ett barn inte alltid har förutsättningar att självt klara av sin situation, om båda föräldrarna har avlidit. Sålunda händer det att barn går miste om barnpension under viss tid därför att ansökan härom inkommer för sent. Enligt motionärens mening borde för att förebygga rättsförluster skyldighet införas för pastorsämbete att till tingsrätt rapportera om en person avlider och har minderåriga barn. Härigenom kan tingsrätten få möjlighet att se till att förmyndare snarast förordnas för barnet.

Motionen har, såvitt avser yrkandet 2, remitterats till socialförsäkringsutskottet.

Utskottet har inhämtat utlåtanden över motionen från Domstolsväsendets organisationsnämnd, riksskatteverket, Stockholms tingsrätt, domkapitlet i Skara, lokala skattemyndigheten i Stockholm samt överförmyndarnämnden i Stockholm.

Gällande rätt m. m.

Avlider en av föräldrarna till underårigt barn i äktenskapet eller blir någon av dem entledigad från förmynderskapet är den andre föräldern enligt 11 kap. 1 § *föräldrabalken* (FB) barnets förmyndare. Vid äktenskapsskillnad mellan föräldrarna är den förmyndare som tillerkänns vårdnaden av barnet (11:2 FB). För underårigt barn utom äktenskapet är modern förmyndare. Har fadern tillagts vårdnaden är dock han förmyndare för barnet. Avlider ensamstående förälder, som är förmyndare, skall rätten förordna förmyndare för den underåriga. I sistnämnda fall åligger det enligt 11 kap. 10 § FB den som har boet i sin vård att utan dröjsmål till rätten anmäla att barnet saknar förmyndare. Om rätten inte genast kan förordna förmyndare, t. ex. för att flera personer måste beredas tillfälle att yttra sig i ärendet, finns det möjlighet för rätten att meddela interimistiskt förordnande om förmyndare i avvaktan på att slutligt beslut därom kan meddelas.

När dödsfall antecknas i död- och begravningsboken åligger det pastorsämbetet enligt 40 § *folkbokföringskungörelsen (1968:198)*, nedan benämnd FBK, att snarast möjligt underrätta tingsrätten i den avlidnes mantalsskrivningsort. I underrättelsen skall den avlidnes närmaste dödsbodelägare anges, om det kan ske med ledning av kyrkböckerna och övriga register. Pastorsämbetets underrättelseskyldighet fullgörs genom översändande av s. k. personavi. I de av riksskatteverket utgivna anvisningarna till pastorsämbetena föreskrivs att, om det endast finns minderårigt barn som dödsbodelägare, det i personavin skall antecknas även begravningsentreprenören eller annan som anmält dödsfallet till pastorsämbetet. Samma gäller om uppgift saknas om dödsbodelägare eller delägarers adress.

Beträffande det av motionären påtalade problemet med *barnpension* gäller följande. För att barnpension skall utgå fordras enligt 16 kap. 1 § *lagen (1962:381) om allmän försäkring* att ansökan härom inges till allmän försäkringskassa. Pensionen utgår i princip från och med den månad då den försäkrade avlidit. I 16 kap. 5 § fjärde stycket föreskrivs emellertid att pension ej får utgå för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden. Detta innebär att efterlevande barn går miste om pensionsförmåner under viss tid om ansökan kommer in senare än tre månader efter dödsfallet.

• Remissvaren

Motionen tillstyrks av *domstolsväsendets organisationsnämnd (DON)*, *Stockholms överförmyndarnämnd* och *Skara domkapitel*. *Riksskatteverket* och *lokala skattemyndigheten i Stockholms fögderi* har funnit att motionens syfte tillgodoses genom nu gällande bestämmelser. Motionen avstyrks uttryckligen av *Stockholms tingsrätt*.

DON ansluter sig till önskemålet om åtgärder för att säkra att förmyndare utan dröjsmål förordnas när ensamstående förälder avlidit. Praktiskt synes detta kunna lösas så att 40 § *folkbokföringskungörelsen (FBK)* kompletteras med en föreskrift att i underrättelsen namn och födelsetid för barn under 18 år skall anges, om den avlidne varit ensam förmyndare för barnet. Det får förutsättas att domstolarnas rutiner för behandling av inkommande personavier då utformas så att i förekommande fall förmyndare genast kan förordnas. Om 40 § FBK ändras på de föreslagna sätten bör enligt *DON*'s mening den allmänna skyldigheten enligt paragrafen att uppge dödsbodelägare tas bort. För tingsrättens del är då uppgiften om dödsbodelägare över 18 år av intresse bara om bouppteckning inte ges in, och det skulle därför kunna räcka att pastorsämbetet på begäran av tingsrätten muntligen lämnade sådan uppgift, när den behövdes för genomförande av tingsrättens bevakningsrutin.

Stockholms överförmyndarnämnd finner det angeläget att motionens förslag genomförs.

Riksskatteverket anför att den enligt 40 § FBK lämnade underrättelsen

närmast är avsedd för tingsrätternas kontroll av att bouppteckning inkommer. Underrättelsen torde enligt riksskatteverket emellertid kunna användas av tingsrätterna även för att tillgodose motionens syfte. Riksskatteverket erinrar också om att länsstyrelserna lämnar försäkringskassorna information om vissa förändringar i familjesituationen.

Stockholms tingsrätt anför att det givetvis är i och för sig önskvärt att ett barn, vars vårdnadshavare avlider, snarast möjligt förses med en ny vårdnadshavare. Den föreslagna uppgiftsskyldigheten är också ägnad att hos rätten aktualisera frågan om utseende av vårdnadshavare i den avlidnes ställe. Som det nu är bringas frågan efter ansökan eller anmälan under rätts prövning i allmänhet då behov av laga ställföreträdare för barnet i något sammanhang uppkommer, vanligen i anledning av förrättande av bouppteckning efter den avlidne vårdnadshavaren. Risker för rättsförluster till följd av dröjsmål med vårdnadsfrågans anhängiggörande vid rätten kan enligt tingsrättens mening med hänsyn härtill betecknas som ringa. Skulle den tillkommande tidsutdräkt som blir en följd av att ej sällan en eller flera personer skall beredas tillfälle att yttra sig i ärendet innebära olägenheter för barnets rätt och bästa, kan rätten meddela interimistiskt beslut att gälla för tiden intill dess ärendet avgörs slutligen. Tingsrätten sätter därför i fråga, om den föreslagna uppgiftsskyldigheten skulle få någon större praktisk betydelse. Härtill kommer att, enligt vad tingsrätten erfarit, hos pastorsämbetet ej antecknas om en viss person är vårdnadshavare för minderårigt barn. Även om man i många fall av tillgängliga personakter och register skulle kunna sluta sig till att en avliden med stor sannolikhet varit vårdnadshavare för ett eller flera barn, kan pastorsämbetet inte lämna någon säker uppgift härom. Tingsrätten understryker att uppgiftsskyldighet således under alla förhållanden kan åläggas pastorsämbetet endast i de fall då ämbetet finner skäl anta att en avliden varit ensam vårdnadshavare för minderårigt barn.

Utskottet

I motionen framhålls att, när båda föräldrarna till ett underårigt barn har avlidit, barnet ofta inte kan självt bevaka sina intressen. Det har sålunda hänt att barn har gått miste om barnpension under viss tid därför att ansökan härom har inkommit för sent. Enligt motionären är det av vikt att frågan om förordnande av förmyndare för barnet aktualiseras hos tingsrätten snarast möjligt efter dödsfallet. Motionären yrkar på grund härav att det skall föreskrivas skyldighet för pastorsämbete att vid ensamstående förälders bortgång underrätta tingsrätten om detta förhållande.

Utskottet vill till en början erinra om att pastorsämbete enligt 40 § folkbokföringskungörelsen redan har skyldighet att, när dödsfall antecknas i död- och begravningsboken, snarast möjligt underrätta tingsrätten i den avlidnes mantalsskrivningsort. I underrättelsen skall den avlidnes närmaste dödsbodelägare anges. Om det som dödsbodelägare finns endast minderårigt barn, skall enligt riksskatteverkets anvisningar även antecknas begravnings-

entreprenören eller annan som anmält dödsfallet till pastorsämbetet. Underrättelsen är närmast avsedd för tingsrätternas kontroll av att bouppteckning inkommer men kan i vissa fall innebära att tingsrätten görs uppmärksam på att det finns anledning att pröva frågan om förordnande av förmyndare.

Såsom motionären framhåller kan det förhållandet att underårigt barn saknar förmyndare leda till rättsförluster för barnet. Det är därför angeläget att, när ensamstående förälder eller annan förmyndare till underårigt barn avlider, ny förmyndare för barnet snarast förordnas. Enligt 11 kap. 10 § föräldrabalken åligger det också den som har boet i sin vård att utan dröjsmål till rätten anmäla att barnet saknar förmyndare. Det förekommer emellertid inte sällan att det inte finns någon som omgående kan ta vård om den avlidnes egendom. I sådana fall torde det ofta dröja innan tingsrätten får kännedom om att barnet saknar förmyndare.

Utskottet har mot bakgrund av det anförda förståelse för motionärens syfte med motionsyrkandet. Mot förslaget att öka pastorsämbetets underrättelsesyndighet talar emellertid det förhållandet att i kyrkböckerna inte antecknas om en viss person är vårdnadshavare för minderårigt barn. Även om pastorsämbetet i många fall av tillgängliga personakter torde kunna dra den slutsatsen att en avliden sannolikt är vårdnadshavare skulle det innebära stora svårigheter för pastorsämbetet att lämna säkra uppgifter här om. Enligt utskottets mening bör man därför söka en annan lösning på ifrågavarande problem än att ålägga pastorsämbetet den av motionären föreslagna rapporteringsskyldigheten.

Utskottet vill i detta sammanhang peka på att de allmänna försäkringskassorna på grund av att barnbidrag utbetalas för barnet som regel har kännedom om vem som är vårdnadshavare och förmyndare för barnet. Försäkringskassorna får också från länsstyrelsens datakontor underrättelse om samtliga dödsfall inom kassaområdet. Till dödsbona översänder försäkringskassorna därvid en upplysningsbroschyr "Familjepension", som innehåller uppgifter om vilka förmåner och rättigheter som i sådant hänseende tillkommer de efterlevande. Det torde härigenom vara väl sört för att dödsboet efter en avliden får erforderlig information om delägarnas pensionsförmåner. Däremot saknas hos försäkringskassorna en särskild rutin för övervakning av att ansökan om familjepension verkligen inges till kassan.

Av ett till socialförsäkringsutskottet inkommit remissyttrande från Försäkringskassoförbundet i anledning av yrkandet 2 i motionen framgår att den ovan beskrivna handläggningen av dödsfallsärenden vid försäkringskassorna kommer att ersättas av databehandling och avisering genom riks-försäkringsverkets ADB-anläggning i Sundsvall. Härigenom ökas enligt Försäkringskassoförbundet väsentligt möjligheten att bevaka att ansökan om familjepension inommer från dem som är berättigade härtill. Försäkringskassoförbundet förutsätter att riks-försäkringsverket kommer att beakta behovet av sådan bevakning och utarbeta behövliga rutiner härtill.

Utskottet vill för sin del ansluta sig till Försäkringskassförbundets sist redovisade uttalande. Genom en sådan ordning torde även syftet med förrevarande motionsyrkande bli tillgodosett.

På grund av det anförda hemställer utskottet
att riksdagen avslår motionen 1975:32, yrkandet 1.

Stockholm den 13 maj 1975

På lagutskottets vägnar
IVAN SVANSTRÖM

Närvarande: herrar Svanström (c), Hammarberg (s), Börjesson i Falköping (c)*, fru Åsbrink (s), herrar Andersson i Södertälje (s), Torwald (c)*, Olsson i Timrå (s), Winberg (m), fru Nilsson i Sunne (s), fru Fredgardh (c), fru Tillander (c), herr Gustafsson i Stockholm (s), fru Lindquist (m)* och herr Henmark (fp).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

